

Byaluren

Vikens Kultur- och Byaförening

Medlemstidning nr 10 1999

Tre vackra socitys flickor framför Vikens Hotell i början på 30-talet. De var på väg till Grand Hotell i Mölle för att äta och dansa men blev inte insläppta för att de hade för djärv klädsel. (Källa: John Johansson)

Vikens Kultur- och Byaförening

Box 108, 260 40 VIKEN, Postgiro 68 79 01 - 9

PS. Efter materialet till denna tidning inlämnats för tryckning, har det smärtsamma budskapet nått oss alla i Viken att föreningens ordföranden Peter Tamm avlidit efter en tids sjukdom. Vi sörjer och saknar en bra ledare och god kamrat.

C.W Braun, vice ordf.	Kalvlyckevägen 13	tel 23 61 21
Britt Thulin, sekr.	Björkvägen 8	tel 23 81 92
Ute Jitén, kassör	Täppevägen 39	tel 23 72 73

Stiftelser:

Paul Jönskagården: Märta Braun, ordförande	tel 23 61 21
Sjöfartsmuséet: Brita Malmberg, ordförande	tel 23 77 66
Sophiamöllan: Bengt Brenå, ordförande	tel 23 73 54

Stöd Vikens Byaförening genom medlemskap: 100 kr per år och familj insättes på föreningens postgiro 68 79 01-9

Vikens Kultur- och Byaförening bekostade 1998 installeringen av räcket till badbryggan vid badhytterna längs söderut. Vi hoppas på flitigt nyttjande vid årets sköna (?) sommar.

Byaluren: Bovetevägen 14 260 40 VIKEN Tel 042-23 81 91
Redaktion: C W Braun, Sven Lundberg, Peter Tamm och Britt Thulin
Tryckeri: Ljungbergs Tryckeri AB Box 100 264 22 KLIPPAN

Segelfartygens kulturhistoria del 3

Författare Claes-Erik Olsson

Vikens hamn anlöptes som regel i oktober-november enligt vad jag minns som barn på 1920/30-talen av flertalet större såväl som mindre segelskutor - några var råseglare - för att *lägga upp* för vintern. Efter som hamnen ansågs väl skyddad för stormar, blev den varje vinter i regel fullbokad med uppliggare både hemmahörande på orten och registrerade på andra platser såsom Höganäs, Lerberget, Brantevik och Karlshamn.

*Från vänster
"Viken"
lotsångare,
"Hellevi",
"Matilda",
"Hildegard" alla
från Viken utom
Matilda som kom
från Lerberget.*

När fartygen anlände var det liv och rörelse i hamnen. Seglens skulle torkas innan de stuvades ombord i segelkojerna eller hängdes upp i lastrummen för att där förvaras till nästa seglation, så att de ej blev *jordslag* (mögelsvamp) i dem och därmed förstörda. Att då vid stiltje eller svag bris se en segelskuta i hamnen med alla klutar tillsatta, var en stilig syn. Barlasten som i regel bestod av sand eller gråsten skulle lossas med fartygets handvinschar - ett tungt och slitsamt arbete för besättningen ombord - och sedan bortforslas på vagnar dragna av hästar ägda av Theodor Karlsson eller av Petter Jönsson. Folket ombord stod sedan i tur att avmönstras.

När fartyget sålunda gjorts klart för uppläggning, förhalades det ut i hamnen under befäl av på 20-talet dåvarande hamnmästare - f d djupvattenssjömannen Petter Petterson - som med hög röstvolym förde kommandot på backen. Båda ankarna skulle fällas i hamnen. Detta måste ske med noggrann beräkning så att skutornas respektive ankare med kättingar ej intrasslades i varandra. Sedan ankarna gått till botten, hala-

des skutorna mot östra sidan av hamnen med aktern mot land och förtöjdes med grova grästrossar i kors och ibland med kättingar. Då denna kajsträcka blivit fullbelagd - 10-12 fartyg rymdes där - belades norra kajen tills omkring 20 segelskutor fyllt hamnen. En skog av smäckra master och rår gav under vintermånaderna hamnen en säregen prägel och samhället ett karakteristiskt utseende.

När nordvästen sedan gav hals och låg på med sin fulla kraft så att vattenståndet i hamnen steg metervis, lät vindens tjut i skutornas riggar som om en flerstämmig kör hade ställt upp i hamnen - livligt ackompanjerad av träfendarnas monotona gnissel mot bordläggningen på fartygssidorna.. Då samlades skutskepparna nere vid hamnen, främst för att se till förtöjningarna på sina fartyg men även för att prata om och ur minnet locka fram gamla spännande upplevelser från livet till sjöss, om snöstorm med frost och isbeläggning ombord i Bottenviken, om tjocka i Ålands hav eller stiltje i Öresund, då man fick ligga överksam, om snabba resor och farofyllda seglatser.

Här diskuterades också väder och vind. Man kunde t ex förutspå vädret genom att betakta månens läge, molnformationer etc. Hol- ländarna hade beträffande månen en gammal minnesregel som lyder: *Stående nymåne - liggande matrosar, liggande nymåne - stående matrosar.* Man vill därmed ha sagt att när nymånen står upp och ned, så får besättningen det bekvämt ombord, men ligger nymånen så blir det arbete och fordras vaksamhet ombord. Moln i form av *hättor* på himlen brukar betyda, att det blir hård vind. Likaså om vinden dog ut på kvällen, förde det med sig hård vind påföljande morgon.

Barken Tana av Råå byggd 1878 i Dundee. Inköpt till Råå 1914 för 35.000 kr. Påkörd av ångträlare vid Skagen 1924 - 7 av 14 man omkom.. Målning av ClaesErik Olsson.

Vikens hotell - ett stordriftsföretag på 20-talet

Vad sägs om ett byahotell med **400 gäster** vilka åt tre stadiga måltider per dag? Ja, faktum är att Vikens hotell på 20-talet serverade mer än **1.200 gedigna flerrätters-måltider om dagen** under sommar-högsäsong. Så här fördelade sig måltiderna:

Frukosten bestod av litet smörgåsbord, gröt, ägg och kaffe.

Till *lunchen* fick gästerna stort smörgåsbord, varmrätt, dessert och kaffe. *Middagen* inleddes med smör, ost och sill, sedan en grönsallad, och därefter en närande soppa för att gästerna skulle få aptit på fisk (t ex kokt halmstadlax med holländsk sås) eller kött (såsom gödkalv med grönskaker, gelé och gurka) sedan kunde som dessert en hemlagad glass avsluta.

Källarmästare Nils Petter med maka Edith och sonen John

Det i sin tur innebar att personalen Vikens hotellkök varje dag tillagade mer än **5.000 olika maträttsportioner**. Man frågar sig hur det var möjligt att bedriva restaurangverksamhet i sådan imponerande storskalighet i en liten by som Viken vid en tidpunkt då kyl, frys, elugnar och arbetsbesparande köksmaskiner etc var ett okänt begrepp!?

Ja, därom kan John Johansson, Askvägen 48 i Viken ge besked, ty han var med. Det var nämligen Johns föräldrar som drev Vikens hotell från 1924 till 1948. Johns far - **källarmästare Nils Petter Johansson** - med gediget yrkes-kunnande från Helsingborg, gifte sig med Edith, dottern till en tidigare ägare av Vikens Hotell. Nils Petter var driftig och hade sinne för affärer. Till hotellet med trädgård beläget mellan dagens Per i Viken och frisörmästare Göthe Svensson hörde en bondgård med fyra längor belägna tvärsöver gatan (Skjutsgränd) eller bakom frisörhuset. Nils Petter sålde av den till gården hörande marken i Norra Hageområdet, byggde om gården, förvandlade häststallet till ett hållstall (bl a för Hälsingborgs ryttersällskap), gjorde bostäder åt hotellets talrika personal av övriga byggnader, inrättade ett höns hus (ägg till frukost), och fick plats med ishus, mangelbod, garage och i ett hörn en svinstia. Första delplanen för stordrift var klar.

Bostäder åt personalen ja, men gästerna då ? Hur skulle man ordna för dem ? Jo, Nils Petter övertygade och avtalade med en stor del av byns innevånare att de under sommarsäsong skulle upplåta sina hus till turisterna för sisådär 2 kr om dagen och själva nöja sig med uthus och annat sämre utrymme. Det var en bra dagsförtjänst och nästan hela Vikens befolkning ställde upp. Troligen var husuthyrarna mycket stolta över att få hysa och fraternisera med herrskapsfolk. Andra steget i planen för stordrift var därmed förverkligad. Nu fanns således de yttre förutsättningarna för att ta emot alla dess hundratals sommargäster i Viken.

Tredje planen var att på ett attraktivt sätt få gästerna att komma till just Viken och just äta på Vikens hotell. Och nu kommer Johns mor, Edith, in i bilden. Hon hade ansvaret för att locka gästerna till Viken. Innan tjälén gått ur jorden satt hon och skrev flitigt **brev till häradsövdingar, professorer, friherrinnor, baroner, kända skådespelare** (t ex charmören Gösta Ekman) och annat "fint folk" som hade råd att betala hela 4 kr för mat, och dryck jämte 2 kr för inackorderingen. Som sagt mycket pengar på tjugotalet. Till de prominenta personer som ej tidigare besökt Viken bifogades en **broschyr** där gäster lockades med "*idylliskt fiskeläge*" med "*moderna badortslivet sida vid sida om den lantliga och rogivande idyllen*", vidare försäkrades att det var bättre att bo utanför hotellet "*i villor och stugor med underbart vackra och väl underhållna trädgårdar*". Sedan lockade broschyren med de "*välgörande och härliga havsbaden*": "*Det från Kattegatt inströmmade vattnet är här fullständigt kristallklart och rent och med betydande sälta. Den långa badstranden, som är täckt av den finaste vita sand, erbjuder tillfällen till härliga sol- och luftbad*". Marknadsföringen lyckades för gästerna kom i så stort antal att den återstående praktiska planeringen fick göras minutiöst noggrann för att fungera.

I broschyren påpekades även att ett stort antal badhytter stod till badgästernas förfogande. Och det var ingen överdrift. Inte mindre än **85 badhytter** disponerade hotellet som för ändamålet arrenderade hela strandremsan ända fram till golfbanans gräns. Hytterna samlades in på hösten för att sedan till våren lagas, målas och åter uppsättas till väntade gäster. I dag har antalet kvarvarande badhytter kraftigt reducerats och ingen hytt finns längre norr om vägkorset vid signalljusen. Och nu finns inte heller någon hotellvaktmästare som grävde badhål i sanden så att badgästerna skulle kunna sola ostörda av vind och nyfikna blickar. Och av servitriser som serverade kaffe med dopp till sugna badande har vi bara minnet kvar.

Lilla Strandpaviljongen

Medan vi fortfarande håller till vid stranden, fanns där en attraktion som verkligen lockade till sig gäster: **Vikens Havsbud**. Ja, det vill säga "lilla strandpaviljongen" för plats till 200 gäster fram till 1928 då den revs och sedan ersattes med "stora strandpaviljongen" med utrymme för hela 500 gäster. Många vikenbor minns fortfarande hur danspubliken strömmade till med hela busslaster från Helsingborg. Storbandsorkestrar svarade för hög kvalitet på dansmusiken. Och romantiken blomstrade.

Vikens Havsbud (Stora Strandpavilj.)

gäster utan som nämnts även för servitriser som sålde fika längs stranden och som en huvuduppgift till själva Vikens hotell som arrenderade hela paviljongen och därmed var självförsörjande på allt bakverk.

Men det skulle till många råvaror för alla de hundratals maträtter som hotellet serverade. Förutom bakverk var hotellet i stort även självförsörjande på ägg och höns som sprätte kring den avstyckade gården helt intill. John berättar att hönsslakten medförde ett omständigt plockande av fjädrar efter skällning, innan hönsen kunde prepareras för ugnen. Kött och finare grönsaker köpte Nils Petter tidigt på morgonen i saluhallen på Sundstorget. Grönsaks- och potatisleverantörer i Viken kunde även tjäna en hygglig slant på de hundratals hotellgästernas ständiga ätande. Nyfångad och fin fisk var ju heller inte svårt att få tag i på hemmaplan.

Det fanns dock ett svårt problem: att lagra råvaror, färdiglagad mat och diverse läskande drycker under sommarvarma dagar. Dagens frysar och kylskåp fanns inte på 20- och 30-talen. En lantbrukare i Klappe hade en stor märkegrav som när den frös till is med en tjocklek av 6-8 tum, kunde sågas upp i lämpliga block. Per hästskjuts fraktades sedan isblocken till hotellets avstyckade gård som hyste ett stort ishus. Där lagrades isen varvad med rikligt med isolerande sågspån. På rullebör tog hotelldrängen sommardag lämpliga block med jämna mellanrum till hotellets stora matkällare där lämplig förvaringstemperatur för maten därmed kunde erhållas. Man kan föreställa sig vilket arbete och bekymmer enbart denna kylning förorsakade. Värst var det ljumma vintrar då isen fick fraktas på båt från Norge till Höganäs hamn för vidare befordran till hotellet. Besvärligt och dyrt men utan is kunde inte restaurangen fungera.

På dagtid tjänstgjorde paviljongen som kaffeservering. Det fanns faktiskt ett bageri i bottenplanet på paviljongen och där bakades inte bara för paviljongens

Konsten att laga välsmakande mat som täckte matperioderna kl 9-11, kl 13-15 och 17-20 måste ha varit av den högre skolan. Körkspersonalen morgonpass som bestod i gröt- och kaffekokning jämte småvarmt började vid 7-snåret. Gästerna kom i tre omgångar och de c:a 130 gästerna per gång hade en knapp timme på sig att äta sig mätta, konversera och smälta maten. Trots att gästerna fick skriftliga förhållningsorder att noga passa tillmätta tider, blev det ofta att serveringspersonalen fick bråttom att duka, duka av och duka igen etc. Som alla kan förstå var kvällspasset med flest olika rätter det hårdaste för servetriserna som var tio till antalet jämte hjälp av några smörgåsnissar. För att underlätta deras jobb så fick de för c:a 100 kr polletter som lämnades in som "betalning" för dryck, cigarrer etc underhand för att senare i lugn och ro redovisa i kassan. Kvällspasset kunde förlängas sköna sommarkvällar då gästerna gärna avslutade middagen med kaffe med konjak i hotellträdgårdens lummiga bersåer och en god cigarr som någon av servetriserna frestade med

Hade servetriserna det stressigt, så var det etter värre för kökspersonalen som dessutom i sommarvärmen måste stå ut med hettan från de väldiga ved- och koksspisarna. De krävande menyerna krävde

Kökspersonal kelar med hotellvalpar i en paus.

noggrann planering så att varje rätt var färdig i rätt (sic!) tid. Både före och efter måltiderna var det en ständigt spring mellan kök och den iskylda källaren där maten förvarades.

En mycket viktig funktion var disken som var uppdelad i en porslinsdisk och en glasdisk. Förutom tallrikar, glas och bestick från 400 matgäster tillkom silverfat, sässnipor, karotter med mera i väldiga berg som skulle diskas för hand och även torkas för hand. Det behövdes en gammal trojänare som basade för en stab som hade till uppgift att göra nersmord disk skinande ren. Och både diskning och

torkning skulle verkställas utan att alltför mycket glas- och porslinskross. Vattenåtgången var enorm och då bör man beakta att allt vatten hämtades upp ur hotellets brunn medelst en hydrofor. En varmvatten-cistern fanns modernt i anslutning till köksspisen. Rinnande vatten i hotellets inomhustoaletter betraktades som stor lyx i Viken på den tiden. Under regnfattiga somrar fick hästanspända tankvagnar med vatten forslas fram till brunnen som vattenfylldes på detta omständliga sätt.

Vikens Hotell var som framgår av den enorma kapaciteten, en storarbetsgivare med totalt nästan 50 anställda - från chaufför till trädgårdsdräng, från servitris till kallskänka etc. Det är inte svårt att förstå att det krävdes god diciplin och ordning för att allt skulle fungera till de hundratals gästernas belåtenhet. Så det gällde att få tag i arbetsvillig personal till det hårda och obekväma arbetet med arbetstider och arbetsmiljö, som hade fått dagens yrkesinspektion att gå i taket. Även här visade källarmästare Nils Petter Johansson sin driftighet och praktiska sinnelag. Han anställde i första hand folk från Småland och Blekinge, ty de var vana att arbeta hårt för brödfödan i sina fattiga bygder. Ja, Nils Petter visste vad han gjorde - i stort som smått.

I denna atmosfär där god mat och festmåltider producerades på gammalt hederligt hantverksvis, växte källarmästarens John upp och trivdes både med tjänstfolket och hotellgästerna som lärde honom

Amerikafararen Netzler bjuder till fest

etikett och livserfarenhet. Och John erkänner att han i tonåren gärna försakade att gå ut med jämnåriga kamrater då man på hotellet anordnade något särskilt arrangemang såsom då Vikens kyrka firade 100-års jubileum 1926 med en festmåltid i salongen eller då viken-sonen och amerikafararen Netzler kom hem i triumf och flott bjöd nästan hela Viken på galafest. rivdes både med tjänstfolket och hotellgästerna som lärde honom etikett och livserfarenhet.

Det var ju nästan självklart att John skulle välja att gå i faderns fotspår. Men först studerade han på handelsgymnasium i Hälsingborg dit hotellets chaufför under skoltid körde John på morgonen för att vid skolans slut stå parat att skjutsa hem honom. Förbindelserna mellan Viken och Hälsingborg var inte så goda på den tiden. - Sedan vidtog lära i kök och matlagning både hemma och i utlandet. Efter ytterligare praktik hemma flackade John runt i restaurangsverige som hovmästare t ex på Kramer i Malmö, på Riche i Stockholm och Mollberg i Helsingborg. Efter källarmästartiden på Kvarnen avslutade John karriären med att bli lärare på Rönnovska skolan för blivande restaurangpersonal. Som kuriositet kan nämnas att John i medelåldern på grund av viss ohälsa och mår sedan dess förträffligt än i dag på Askvägen tillsammans med maka Lilian som också är hälsokostare.

/Sven L

John Johansson med maka Lilian

Efterskörd från Limericktävlingen

Många läsare har uttalat sin glädje över limerickarna i förra numret. Eftersom vi har fler unika dikter från de flitiga vinnarna, vill vi fylla på en sida till med dessa oftast fyndiga versrader. Ett stort tack till författarna !!!

Alf Dahlström

Gunnar Lundblad i Viken
flaggmästare i praktiken
med sina över 90 år
cyklar när han går
men fortsatt snabb i repliken

I kanten av Gamla Viken
det spelas i Jollebutiken
Där står Anette
fenomen i sitt sätt
att locka en bliva en rik en.

Vår präst, fru Heiberg, i Viken
predikar ej främst dogmatiken
En sådan enkel, underbar "fjälla"
bör naturligtvis kallas "prälla"
Då lättas kring kyrkan mystiken.

Det finns en man i Gamla Viken
som strufvade och slet i politiken
Men så en da'
Röde Petter sa "ha"
Nu sträfväs i källarbutiken.

(red:s kommentar: Kul limerick om än något tidsförlegad, ty likt fågel Fenix steg "strufvaren" ur askan och blev kommunfullmäktiges ordförande medan "Röde Petter" inte utan tillfredsställelse nu endast får minnas sina insatser som bl a resulterat i ett fint torg och två uppsnyggade hamnar.)

Gunilla Nolin

En poetisk sjöbuss från Viken
på förlagens moral blev besviken
"Om jag nämner sextant
är jag alltför galant
för den enögda landkrabbsetiken"

En ädelmodig smed uti Viken
ger järnet i hantverkstekniken
smider gyllene ring
såväl som silverne ting
av havet inspirerad till estetiken

En keramiker i Höganäs
har alls icke pengar som gräs
känner sig dock ej arm
blott innerligt varm
framför ugnens fulländade pjäs

Jan Persson

En glad liten tös ifrån Viken
hon gick en dag i trafiken
när en Playboy hon hitta
hon sa: "Nä men titta
det där är ju jag utviken !"

(red:s kom: Playboy = gubbsnusk)

Gunilla Göthe Johansson

Om Du bor i Viken
blir du aldrig besviken;
Godis, konst, mat och bröd -
allt finns här i överflöd
lätt att finna favoritbutiken

Beslut från 1875-76 om planteringen vid Bäckaskolan

När man läser nedanstående utdrag ur två protokoll från hur våra förfäder - "kommunalgubbarna" - är det lättare att förstå vilket helgerän det är att kallsinnigt rasera området och bygga upp ett stort antal flervåningshus.

Det olyckliga beslutet borde rivas upp och i stället skulle t ex trädgårdsexperten Ole Andersen anlitas att i samråd med våra äldste i byn vilka vet hur det var, återskapa så mycket som möjligt av hur det en gång såg ut. Behöver hus byggas finns det gott om mark runt byn.

"Prunkande grönska i "Bäckaparken"

Utdrag ur protokoll hållit vid utlyst "Tredje kommunalstämma med Wikens församling den 14 december 1875".

" _____

§8. För varje lösgående Hund kommer för nästkommande år att erläggas skatt En Krona, Egare af lösgående Hund skal i nästa Januari månad inför kustsergeanten J E Leveau uppgifva sådan Hund, samt då erlægga den sålunda bestämda skatten, som i alt tillfaller **planteringsanläggningen i den så kallade Bäckan i Viken.**

—

§13. Till att justera detta protokoll utsågs Sjökapten Sven Petter Anderson och Edvard Olsson.

Wiken och Gödstorp som ofvan

Anders Nilsson

Uppläst och godkänt S P Andersson

E Olsson

Publicerades den 19/12 1875

Olof S Sandahl

“Protokoll hållet vid lagligen utlyst kommunalstämma med Wikens församling den 13 Mars 1876

§1. Att den som å planteringsanläggningen i den så kallade Bäckén vid Wiken, nedriver stängsel, lös-släpper eller betar kreatur, upprycker, nerbryter eller fördärfvar planterade träd, skadar broar eller lusthus, eller gör någon annan skada, skall ersätta skadan och böta fem kronor för första gången och utöfvas det oftare böte 10 kronor för varje gång, jämte skadans ersättning; föröfvas det af okynniga barn böra föräldrarna ersätta skadan. Böterna tillfalla Anläggningen

Wiken och Gödstorp som ofvan

Anders Nilsson

E Liedholm Bengt Andersson

Uppläst från predikstolen i Wikens kyrka söndagen den 19 mars 1876

Intygat Olof S Sandahl “

Foton härrör sig från aktiviteter i “planeringsanläggningen i den s k Bäckén”

Anna-May Hultfeldt har forskat i protokollen och bistått med utdrag och foton. Byaluren ber att få tacka Anna-May !

Grähsa brygga

Namnet “Grähsa brygga” skyttade ofta vid diskussionen om varvets förvandling till kontorsbyggnad. Många undrar säkert hur bryggan fick det namnet. Två familjer Grähs bodde i Viken. Männen var bröder. Den av dem som hette Sture hade lastbilsåkeri och taxi. Han bodde med familj på sydligaste tomten på Varvsgatan i ett nyligen renoverat funkishus med balustrad. Eftersom familjen hade en gravt utvecklingsstörd flicka, byggde fadern på 20-talet en stabil brygga vid sidan om nuvarande brygga framför kontorsbyggnaden. Därmed kunde flickan köras ut på bryggan i rullstol så att hon lättare skulle kunna ta sig ned i det grunda vattnet för motionsbad.

När ny brygga byggdes strax intill den av storm demolerade bryggan fick den även i fortsättningen behålla familjenamnet Grähs. På 60- och 70-talen var här livlig aktivitet med hundratals barn i simskola. På simskolan lärde man inte bara grunderna utan de duktigare eleverna tog även guldmagisterexamen i den ädla simsporten.

Simskoleavslutning 1962

I dag använder de kringboende bryggan sommartid för ett dopp. Tång och sörja invid stranden omöjliggör att man kan gå direkt i vattnet därifrån. Som kompensation för att de kan bli betittade av kontorsfolket, har Tillbergs AB låtit bygga en insynsskyddad omklädningsavbalkning.

Anna-May Hultfeldt står för bild och textunderlag.

Postflickorna

Eva, Birgit och Gun-Britt i Viken blev hyllade på sista tjänstgöringsdagen av postkunder både med tal, skrift, blommor och tårta (från byaföreningen) för sin fina service. I mitten t. h. tar Anette på Jollen över det postala.

